

האוניברסיטאות רוצות למשוך סטודנטים ערבים, אבל משאירות את השפה הערבית בחוץ

האוניברסיטאות מושכות סטודנטים כדי למלא אולמות, ובה בעת מתחמקות שילוט בערבית ולא דואגות לתרגום ערבי ראוי באתרי האינטרנט שלהן. הייצוג הערבי בסגל כמעט אפסי

ירדן סקופ 27.09.2015 06:02

מי שינסה להתמצא בקמפוסים של האוניברסיטאות בישראל, יגלה שיש בהן רק מעט שילוט בשפה הערבית, אם יש בכלל. גם אתרי האינטרנט שלהן תורגמו לערבית בצורה חלקית בלבד, וברבים מדפי הנחיתה (הדף הראשי באתר) אין גישה נוחה לדפים בערבית. לאורך השנים, רק כנסים ספורים התקיימו בשפה הערבית, גם אלה שעסקו בחקר המזרח התיכון או ארצות ערב. לפי דו"ח של עמותת "סיכוי" ומרכז דיראסאת, שבדק את האוניברסיטאות בתל אביב, ירושלים, חיפה ובאר שבע לפני כשנה, האוניברסיטאות בישראל לא עמדו ביעדים שהציבה להם המועצה להשכלה גבוהה (מל"ג) לתרגם את אתרי האינטרנט שלהן לערבית.

הדו"ח הזה הוא חלק מפרויקט של דיראסאת, סיכוי ומכון ואן ליר, הכולל גם עריכת כנסים בשפה בערבית ומתבצע במימון חלקי של האיחוד האירופי. הפרויקט הזה צמח על רקע של עבודות של חוקרים ומרצים שעוסקים בסוגיה זה זמן מה. ד"ר יוני מנדל, חוקר השפה הערבית ממכון ואן ליר, הסביר ש"יש קורלציה בין המעמד הנמוך של הערבית למעמד הנמוך של אזרחים הערבים, ואחת הדרכים לקדם שוויון בישראל ויחס חיובי כלפי התרבות הערבית, היא דרך שינוי היחס לשפה. אנחנו לא מנסים להפוך אף אוניברסיטה לדו-לשונית — דרך קידום של כנסים בערבית אנחנו מפנים את תשומת הלב לכך שיש המון כנסים באנגלית ויש כנסים בצרפתית, אבל לקיים כנס בערבית זה לא מובן מאליו. זו כאילו שפה לא קיימת".

לדעתו, "יש חשש שקידום הערבית יפגע בשפה העברית וזה לא נכון — הזהות העברית לא תיפגע, להיפך. מה שיקודם זה ערכים דמוקרטיים וערכים של שוויון, אוכלוסיות שיכולות לחיות זו עם זו ולא זו נגד זו". עד עתה התקיימו כבר שלושה כנסים בשפה הערבית במסגרת היוזמה, בהם נאמו בערבית גם דוברים יהודים. אחד מהכנסים היה באוניברסיטה העברית, הכנס הראשון בשפה זו באוניברסיטה ב-90 שנותיה.

מהאוניברסיטה העברית נמסר עוד כי בשנה האחרונה הוביל הרקטור, פרופ' אשר כהן, יוזמה לתרגום שמות המרצים לערבית וכי עד כה נענו לבקשה כ-250 אנשי סגל.

מאז פרסום הדו"ח, לפני כשנה, החלו עמותת סיכוי וקבוצות של מרצים לפעול עם האוניברסיטאות כדי שיוסיפו כיתובים בערבית לשילוט בקמפוסים. הוועדה לתכנון ולתקצוב (ות"ת) אף הציעה לממן זאת, אך ביקשה הערכת עלות מסיכוי. כאשר סיכוי פנו, נאמר להם בכמה אוניברסיטאות שיש התנגדות עקרונית לנושא ובכולן היתה גרירת רגליים.

חסייה חומסקי פורת, מנהלת פרויקט מרחב ציבורי משותף בסיכוי, אמרה ש"חלק מהאוניברסיטאות נמצאות בתהליך של הפיכה לבינלאומיות. הן מנסות למשוך סטודנטים זרים ולכן מתכוננות להנגיש מידע באנגלית. הן גם משקיעות מאמצים להביא לאוניברסיטאות תלמידים ערבים, בגלל ירידה במספר הסטודנטים היהודים. מוצעת להן הזדמנות עצומה לקבל סיוע בתנאי שיוסיפו ערבית, ובכל זאת הן מערימות קשיים".

מהטכניון נמסר כי הוא היה המוסד האקדמי הראשון בארץ שפעל משנת 2001 לשוויון הזדמנויות

ולהגברת הנגישות לסטודנטים הערבים באמצעות לימודים במכינה, הגדלת מספר הסטודנטים הערבים במוסד, הכוונה למקצועות עם אוריינטציה להיי־טק, צמצום נשירה, הגדלת מספר הסטודנטים שזכו לסיוע בהכוון תעסוקתי, עיבוי הסגל האקדמי ונגישות שפתית למקורות מידע.

הדרישות של הפרויקט של סיכוי ודיראסאת מורכבות יותר מכיתוב בערבית בשלטים, וכוללות הוספת מקלדות בערבית, חיבור למאגרי מאמרים בערבית, הכרזה על שני ימי חג לא יהודיים כימי חופשה רשמיים לכלל הסטודנטים והקלות לנבחנים שצמים ברמדאן. אמנם ברוב האוניברסיטאות יש הקלות נקודתיות אך לא כולן מוסדרות רשמית.

מבדיקה של "הארץ" עולה כי מתוך שבע אוניברסיטאות, רק באוניברסיטה העברית, בחיפה ובתל אביב יש שילוט בערבית, וגם זה רק במקומות מרכזיים. באוניברסיטאות בראילן, בן־גוריון, הטכניון ואריאל אין כלל שילוט בערבית. כיום יש ימי חופשה בחגים מוסלמיים ונוצריים באוניברסיטת חיפה ובאוניברסיטה העברית בלבד.

מאוניברסיטת אריאל נמסר כי דיקן הסטודנטים, פרופ' שמואל שחם, יזם הקמת ועדת היגוי להרחבת הנגישות להשכלה גבוהה לסטודנטים מהמגזר הערבי, ותוכנית לתמיכה, שילוב וקידום סטודנטים מהמגזר הערבי בלימודים בקמפוס.

מה שמעיד אולי יותר מכל על עומק האפליה הוא המיעוט השולי של ערבים בין חברי הסגל המינהלי והסגל האקדמי הבכיר. כמה מהאוניברסיטאות — חיפה, הטכניון ובן־גוריון — סירבו לספק נתונים על מספר אנשי הסגל האקדמי הערבים העובדים בהן. מהאוניברסיטאות שמסרו את המידע עולה תמונה עגומה: באוניברסיטה העברית רק 12 ערבים חברי סגל בכיר, מתוכם שבעה פרופסורים, כ-2% או פחות; באוניברסיטת תל אביב רק 17 חברי סגל בכיר ערבים, מתוכם שבעה בדרגת פרופסורה; בבראילן רק שני חברי סגל אקדמי ערבים, מהם פרופסורית אחת.

מאוניברסיטת בן־גוריון נמסר כי בתגובה כי שני אנשים באוניברסיטה ממונים על קידום והנגשה לסטודנטים הערבים, יועץ הרקטור לענייני סטודנטים ערביים, פרופ' ריאד אגבריה, ודיקן הסטודנטים, פרופ' משה כספי, אשר מקדם את ההנגשה, הסיוע והתמיכה לסטודנטים ערבים במלגות, שיעורי עזר, חונכות ותוכנית למניעת נשירה. האוניברסיטה גם מעניקה סיוע כלכלי בדמות תלושים לארוחות, החזרי נסיעות והחזרים בגין רכישת ספרים.

אף אוניברסיטה, מלבד אריאל, לא הסכימה למסור את מספר חברי הסגל המינהלי הערבים העובדים בה. באריאל יש שתי עובדות מינהל ערביות, ואף לא ערבי אחד בדרגה ניהולית. דו"ח שכתב ד"ר נוהאד עלי עבור עמותת סיכוי ב-2013, שהתבסס על דיווח האוניברסיטאות, גילה כי שיעור הערבים בקרב אנשי הסגל המינהלי בכלל האוניברסיטאות היה ב-2012 פחות מאחוז (0.9%). באוניברסיטה העברית למשל היה חבר סגל מינהלי ערבי אחד וכך גם בבראילן. באוניברסיטת בן גוריון היו שלושה חברי סגל מינהלי ערבים ובאוניברסיטת תל אביב תשעה.

פרופ' אסעד גאנם, מבית הספר למדע המדינה באוניברסיטת חיפה, חבר בפורום של מרצים ששם לו למטרה לשנות את המצב. לפני כמה חודשים נפגשו חברי הפורום עם נשיא האוניברסיטה עמוס שפירא, אך לדברי גאנם, "הנשיא אמר שבנוגע למינויים חדשים בסגל המינהלי לאחר פרישת העובדים שמכהנים כעת, ידאגו למנות 10% בלבד של חברי סגל ערבים. בעיני זו אפליה בפני עצמה, אחרי כל כך הרבה שנים זה מה שאפשר להבטיח — 10% בלבד?".

גאנם מוסיף: "עוד בתחילת שנות ה-90, כשהייתי סטודנט לתואר שני, ישבתי בוועדה שהקימה דיקאנית הסטודנטים אז לקידום הסטודנטים הערבים. מאז עברו 25 שנים וכמעט דבר לא השתנה. אנחנו יודעים מה המצב במדינה מבחינת היחס לערבים, אבל לפחות מוסדות שחרתו על דגלם חירות, שוויון ומדע אובייקטיבי, צריכים לשאוף לשיקוף המציאות החברתית סביבם".

מאוניברסיטת חיפה נמסר כי בהתאם להחלטת המל"ג וכחלק מייעודה, היא משקיעה רבות בהנגשת ההשכלה הגבוהה למוסלמים, דרוזים, צ'רקסים ומיעוטים אחרים וכי היא היתה הראשונה בישראל שקבעה שלושה ימי חופשה: בעיד אל־פיטר, חג המולד הנוצרי וחג הקורבן הדרוזי.

חוקר נוסף שפעיל מאוד בנושא, פרופ' יהודה שנהב מאוניברסיטת תל אביב, אמר ש"כמו רוב מוסדות הציבור בישראל, האוניברסיטה מתנהלת כמרחב יהודי בעברית. כמעט אין הכרה בעובדה שערבית היא השפה של כ-20% מהאוכלוסייה ובתוכם סטודנטים רבים, שלא לדבר על כך שזו הינה או היתה שפת האם של חצי מהאוכלוסייה היהודית".

מאוניברסיטת תל אביב נמסר כי הנושא בבדיקה והאוניברסיטה כבר החלה בפעולה יזומה לגיוס של ערבים לסגל המינהלי. עוד נמסר כי ברחבי הקמפוס מוצבים שלטים בערבית המכוונים לבניינים ולאתרים מרכזיים, כי מידע בשפה הערבית מתפרסם באתר, ויש תוכנית לעבות את המידע הזה. מאוניברסיטת בר-אילן נמסר כי היא מחויבת ופועלת נמרצות "לקידום אוכלוסיות שונות בחברה הישראלית, כולל סטודנטים בני מיעוטים ופועלת להטמעת תוכניות הנגשה לסטודנטים מהחברה הערבית".

מהוועדה לתכנון ולתקצוב נמסר כי "בבדיקה נמצא כי כל המוסדות להשכלה גבוהה המשתתפים בתוכנית להרחבת הנגישות (27 מוסדות מתוך 29 המוסדות המתוקצבים) תרגמו לשפה הערבית חלקים משמעותיים מהאתרים שלהם", אך חלק מהמוסדות תרגמו אותם באופן חלקי או שהתרגום אינו נגיש דיו. בעקבות הממצאים, נמסר, "הוחלט לחדד את תנאי הסף לתרגום האתרים למוסדות המשתתפים בתוכנית: הפניה נגישה בעמוד הבית של אתר המוסד, פרסום פרטים בנוגע ליחידה לסיוע לסטודנט מהחברה הערבית, מידע לנרשמים, פירוט בנוגע למכינות הקדם אקדמיות ועוד". זאת, עד אמצע דצמבר. לגבי מספר חברי הסגל הערבים, נמסר כי במסגרת התוכנית יידרשו השנה לראשונה כל המוסדות לדווח על ייצוג החברה הערבית — "בסגל אקדמי, סגל מינהלי, ועד מנהל, סנאט וחבר נאמנים. כן חויב כל מוסד להקים ועדת היגוי מוסדית לנושא בראשות נציג מהנהלת המוסד ושני נציגים מהחברה הערבית מהסגל האקדמי".